

Vabariigi Valitsuse määruse
„Pähklisaare looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega laiendatakse kaitstavat ala, muudetakse oluliselt olemasoleva Pähklisaare maastikukaitseala kaitsekorda, mistõttu moodustatakse Pähklisaare looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri. Sellega tagatakse Natura 2000 võrgustikku kuuluvale Pähklisaare loodusalele siseriiklik kaitse.

Kaitseala asub Tartu maakonna idaosas Luunja vallas Sirgumetsa külas, Tartu vallas Vilussaare külas ja Vara vallas Põrgu külas.

Kaitseala territoorium on olnud osaliselt kaitse all alates 9. septembrist 1964. aastast, kui Tartu rajooni TSN TK otsusega nr 99 võeti üksikobjektina kaitse alla Pähklisaar ja laugasjärved. 9. jaanuari 1995. a Tartumaa Luunja vallavolikogu otsusega nr 1-1 moodustati Luunja Laukasoo looduskaitseala. Pähklisaare looduskaitseala moodustatakse peamiselt eespool nimetatud looduskaitseala piires Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 1999. a määrusega nr 384 „Pähklisaare maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine” moodustatud Pähklisaare maastikukaitseala põhjal.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla täiesti uut ala, vaid laiendatakse juba kaitse all olevat ala ja kinnitatakse sellele kehtivate õigusaktide kohane ning kaitse-eesmärkide säilimiseks vajalik kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitstava loodusobjekti – maastikukaitseala – kaitsekorda ja kaitstava loodusobjekti tüüpi ning laiendatakse kaitstavat ala. Kaitstavat ala laiendatakse ning kaitsekorda ja kaitstava loodusobjekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest tagada soo- ja metsaelupaikade ning metsise märgu-aegse elupaiga kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab Natura võrgustikku kuuluva Pähklisaare loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni kaitse planeerimise spetsialist Marica-Maris Paju (tel 740 7138, e-post maris.paju@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371, e-post taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo GLIMSTEDT vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 611 8050, e-post: mirjam.vili@glimstedt.ee), eksperdihinnangu on andnud Metsahoiu SA-st Aiki Aavik (tel 5305 7299, e-post aiki@metsahoiu.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Pähklisaare looduskaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Pähklisaare rabakooslusi ja laugasjärvi, nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) ehk loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe huumustoitelised järved ja järvikud (3160) (sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt direktiivi 92/43/EMÜ I lisale), rabad (7110*- tärn (*) tähistab esmatähtsat elupaigatüüpi), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*), siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) ning II kategooria kaitsealust liiki metsist (*Tetrao urogallus*), keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) nimetab I lisas ja tema elupaika.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Pähklisaare looduskaitseala kaitse alla võtmise peamised eeldused on alal kaitstavate elupaikade ja liigi ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Haruldased ning ohustatud looduslikud soo- ja metsakooslused. Pähklisaare looduskaitsealal esinevad huumustoitelised järved ja järvikud (3160 –), rabad (7110* –), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on haruldaste ja ohustatutena loetletud loodusdirektiivi I lisas. Elupaigatüübid 7110*, 9010*, 9020*, 9080* ja 91D0* on sealjuures märgitud ka esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Nimetatud elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse ja sooelupaigatüübid melioratsiooni tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpe elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Turba ja humiinhapete tõttu pruuniveelised **huumustoitelised järved ja järvikud (3160)** on tüüpilised rabaaladele ning rikkad haruldastest põhjapoolse levikuga plankteritest. Kaitsealal esinevad sellised veekogud soo lääneosas rabalaugaste ja -järvedena. **Looduslikus seisundis rabad (7110*)** on ohustatud peamiselt kuivendamise, mingil määral ka turbakaevandamise tõttu. Looduslikke rabasid on Euroopas, välja arvatud Soomes ja Rootsis, säilinud vähe. Pähklisaare looduskaitsealal on rabad kõige enam levinud elupaigatüüp ja neid on peaaegu kogu kaitsealal. **Nokkheinakooslused (7150)** asuvad Eestis rabaalvestes ja moodustavad osa rabale iseloomulikust taimkattekompleksist. Seda elupaigatüüpi käsitletakse rabakoosluse loomuliku koostisosana ja eraldi ei kaardistata. Elupaigatüübi kaitse toimub raba elupaiga kaitse kaudu. **Vanad loodusmetsad (9010*)** on inimhõjuta või vähese inimhõjuga. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodusmetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. **Vanad laialehised metsad (9020*)** kui üleminek läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. **Rohunditerikkaid kuusikuid (9050)** on Eestis viljakatel ja liikuva

põhjaveega aladel säilinud vaid väikeste fragmentidena, kuna valdavalt on sellised metsamaad kultuuristatud. **Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*)** ning **siirdesoo- ja rabametsi (91D0*)** ohustab kuivendamine, samas on mõlemad elupaigatüübid Eestis tüüpilised niisketel aladel levinud kooslused. Pähklisaare looduskaitsealal on mõlemad metsaelupaigad levinud peamiselt kaitseala äärealadel rabaga piirnevates kohtades.

Metsis (*Tetrao urogallus*) on järjepidevalt väheneva arvukusega kanaline, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitsealade alusel vähearvuka ja ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka ning kes on nimetatud linnudirektiivi I lisas. Metsisekukkede arvukus Eestis on viimase kümnendi jooksul jätkuvalt vähenenud vaatamata mängude heale kaitstusele (94% mängudest on kaitse all). Seisuga 08.06.2015 on keskkonnaregistrisse kantud 387 leiukohta, kus omakorda on registreeritud mitmeid mängupaiku. Metsise kaitseks on loodud 165 püsielupaika, kus asub osaliselt või täielikult 211 mängupaika. Mängupaikadest asuvad osaliselt või täielikult 24 hoiualadel, 53 maastikukaitsealadel, 139 looduskaitsealadel ja 29 rahvusparkides. Arvestades metsise paiksust, sõltub metsise edasine käekäik otseselt Eesti metsade majandamise viisist. Suure tähtsusega ohutegurid on lageraied metsise elupaikades, kuivenduse mõjul toimuv elupaiga kvaliteedi langus ja nende kahe teguri koosmõju, samuti pikaajalised maastikumuutused, mille tõttu ohustab mängude isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine. Röövlust ja inimesepoolset häirimist peetakse väiksema tähtsusega ohuteguriteks. Metsise kaitse lähiaja eesmärk on kõikide teadaolevate püsivalt asustatud mänguasurkondade säilitamine, metsise kvaliteetsete elupaikade säilitamine tuumaladel ja ökoloogilistel astmelauaaladel, teadmispõhine elupaikade kvaliteedi parandamine, et peatada liigi levila ja arvukuse kahanemine (Metsise kaitse tegevuskava (kehtestatud Keskkonnaministri 20.05.2015 käskkirjaga nr 456).

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus. Loodusdirektiivi eesmärk on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Pähklisaare looduskaitsealal on esindatud ohustatud ja haruldased elupaigatüübid huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (7110*), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*), mis on kantud loodusdirektiivi I lisasse.

Kaitsealal esinevad lisaks teadaolevalt II kaitsekategooria taimeliik sookäpp (*Hammarbya paludosa*) ning III kaitsekategooriasse kuuluvad taimeliigid kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*). Neid taimeliike ei seata kaitse-eesmärgiks, kuna keskkonnaregistri andmetel on tegemist nende liikide väga väikesearvuliste esindustega sellel kaitsealal ning elupaigatüüpide kaitse tagab ka nende liikide säilimise. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel sisustatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärgi saavutamist (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Nimetatud liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS § 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas toodud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Pähklisaare looduskaitseala on kultuuristatud alade keskele jääv raba- ja metsakoosluste kompleks, mis sisaldab tervet hulka loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüüpe ning on elupaigaks ka kaitsealusele linnuliigile metsisele. Kaitseala on ainulaadne, kuna see on teadaolevalt ainus raba Tartumaal, kus on hästi säilinud älves-laugas kompleks ning sellel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel.

Kaitseala sookooslusi on inventeeritud 2001. aastal Natura 2000 aladel esinevate loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuuri käigus. Kuigi kaitseala läänepiiril olev turbakaevandusala on aastate jooksul mõjutanud mõningal määral vahetult läänepiiril olevat rabakooslust, on enamik rabast säilinud esinduslikkusega A (üliväärtuslik). Raba keerulisest veerežiimist annab aimu fakt, et ka kaitseala läänepiiri lähedusse jäävad älves-laukad on säilinud (esinduslikkuse hinnang nende kohta puudub) u 1,18 ha ulatuses. Nokkheinakooslused kaasnevad Eestis peamiselt rabaälvestega. Sookooslusi on kaitsealal kokku u 509 ha, st 66% kaitsealast.

Metsad on Pähklisaare kaitsealal olulised eelkõige kui raba puhvriala, ühtlasi on need elupaigaks metsisele. Metsakooslusi on inventeerinud lisaks 2001. aasta inventuurile 2008. aastal Janek Kivi ja 2012. aastal Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni kaitse planeerimise spetsialist Leevi Krumm, kes korrigeeris osaliselt 2008. aastal inventeeritud metsaelupaigatüüpide piire nii kohapealsel inventuuril kui ka kameraalselt. Seepärast on metsakoosluste kirjeldamisel võetud aluseks 2012. aasta andmed, mille järgi on vanad loodumetsad kaitsealal esindatud u 10 ha (1,3%) ulatuses (B-esinduslikkusega, st väärtuslik) ning potentsiaalseid 9010* metsi, mis arenevad elupaigatüübiks 30–40 aasta jooksul, on lisaks u 3,6 ha (0,5%). Vanad laialehised metsad on kaitsealal esindatud (esinduslikkusega A) Pähklisaareks kutsutaval mineraalmaa saarel, kus on olemas kõik vanale metsale omased tunnused ning hulgaliselt eri lagunemisastmes puitu. Elupaiga pindala on u 2,6 ha (0,3%). Siirdesoo- ja rabametsad on kaitseala raba ääristavad iseloomulikud metsad 88,8 ha (11,6%) ulatuses, esinduslikkusega B ja C (st küllaltki väärtuslik). Nii olemasolevaid kui ka 30 aasta perspektiivis kujunevaid metsaelupaigatüüpe on kaitsealal kokku u 105 ha, st 13,7% kaitsealast. Elupaigatüübi rohunditerikkad kuusikud kujunemiseks tuleb kaitsealale jäävates u 40-aastastes kultuurkuusikutes, kus kasvavad ka haavad ja kased, rakendada looduslikkuse taastamise meetmeid. Soostuvate ja soo-lehtmetsade elupaigatüüp võiks kujuneda kaitsealal vastava potentsiaaliga metsast u 30–50 aasta möödudes. Ülejäänud kaitsealale jäävad metsad on kõdusoometsad, millest võivad pärast loodusliku veerežiimi taastamist aastakümnete möödumisel kujuneda samuti loodusdirektiivi elupaigatüübid.

Nii unikaalse älves-laugasraba kui ka selle puhvriks olevate metsade kaitse ja maaparandustöödele tingimuste seadmine on oluline ala looduskaitseliste väärtuste säilimise seisukohalt. Seetõttu on otstarbekas nimetatud elupaigatüüpe alal kaitsta sihtkaitsevööndis, kus on majandustegevus keelatud.

Metsise kaitse tegevuskava (2015) andmetel on liigi arvukus Euroopas vähenenud ja viinud mitmel pool metsise lokaalse väljasuremiseni. Mängude häving on leidnud aset kogu Eestis ulatudes eri

maakondades 15–55%, sh Tartumaal on hävinud 35st mängust 20, seetõttu on kaitsealal oluline kaitsta, säilitada ja taastada metsise elupaika, sh mänguala. Metsise inventuuri (mis hõlmas nii kaitseala kui ka planeeritavaid laiendusi) tulemusel leiti, et aastatel 1993, 1998, 2003, 2004 mängis alal üks metsisekukk ning aastal 2010 mängis alal kaks kukke ning 2015. aastal juba 3 kukke (keskkonnaregistri andmetel, 26.01.2016). Kuna üldiselt on metsise arvukus Eestis viimasel kümnendil langenud, siis on oluline kaitsta liiki tema looduslikes elupaikades, mis on ka Pähklisaare kaitseala üks eesmärk. Samuti annab metsise elupaiga sihtkaitsevööndisse tsoneerimine võimaluse seada piiranguid pesitsusaegse häirimise vältimiseks. Metsise kaitse tegevuskava andmetel on tegu metsise seisukohalt ökoloogilise astmelaua alaga (Laukesoo), mille kaitse on oluline, kuna üksteise järel asuvad sobilikud elupaigalaigud võimaldavad liigil läbida muidu ebasobivat (kultuur)maastikku. Keskkonnaregistri järgi jääb metsise mängu- ja elupaik (u 101 ha) täielikult kaitseala Virksimetsa sihtkaitsevööndisse (pindalaga u 106 ha) ja moodustab kaitseala pindalast 13%.

Lisaks eespool kirjas olevale on Pähklisaare looduskaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et olemasolevale kaitsealale jääb tervikuna Natura 2000 võrgustikku kuuluv Pähklisaare loodusala (RAH0000138, EE0080301).

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Loodusobjekt on seni kaitse all maastikukaitsealana, kuid määruse kinnitamisega määratakse ala looduskaitsealaks, kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide säilitamine, mitte ainult loodusmaastiku ilme säilitamine. Selle eeldus on ala looduslikku arengusse mittesekkumine või tegevused looduslike elupaigatüüpide ja kaitsealuse linnuliigi säilimiseks või taastamiseks. Hoiuala kaitsekord on reguleeritud looduskaitseeadusega ega võimalda ala tsoneerimist, mis oleks vajalik liikumispirangute seadmiseks metsise mänguelupaigas, ja seetõttu ei ole hoiuala kaitsekord antud alale sobilik. Püsielupaiga moodustamine ei ole otstarbekas, kuna see moodustatakse konkreetse kaitsealuse liigi kaitseks, kuid sellel alal esinevad mitmed loodusväärtused (liigid ja kooslused) kompleksina.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel eelistatult kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, kraavid, metsasihid, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõt 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Võrreldes kehtiva kaitstava loodusobjekti pindalaga (643 ha) suureneb Pähklisaare looduskaitseala pindala 766 ha-ni, st 123 ha võrra. Osaliselt arvatakse kaitseala põhjaosast välja eraomanduses olev Rehtesaare kinnistu (u 4 ha), kuna sellel asuvad hooned ja õueala, ning kaitseala ida- ja lõunaosast riigi omanduses olevad noored kultuurpuistud ja majandatud metsad (u 26 ha). Kaitseala põhja- ja idaosale liidetakse elupaigatüübi terviklikkuse huvides kokku 152 ha sood ja laiendatakse metsise elupaika; liidetavast maast u 30 ha on eramaad ja u 93 ha on riigimaal.

Kaitseala välispiir järgib peamiselt Pähklisaare raba levikupiiri ja kaitseala kaguosas metsise mänguaegse elupaiga levikupiiri. Kohtades, kus kaitseala piirile jääva kraavi hooldus võib negatiivselt mõjutada kaitseala koosluste seisundit, on kraav arvatud kaitseala sisse. Kaitseala

põhjaosa on võrreldes olemasoleva kaitsealaga laiendatud, et raba oleks haaratud kaitsealale tervikuna ega jääks osaliselt kaitseta, kuna moodustab elupaigana terviku. Minimaalselt on kaitseala koosseisu arvatud kuivendatud metsi, mis on kaitseala kirdeosas olulised raba puhveralad, moodustades mõnesaja meetri laiuse võõndi majandatavate alade ning märgalade vahel, ja kaguosas terviklik metsaala, mis on metsise elupaik. Puhverala eesmärk on metsa- ja põllumaade majandamisega kaasneva võimaliku toitainekoormuse ning häiringute vähendamine kaitsealusele märgalale, samuti toimivad puhvervõõndi metsad liikumiskorridoridena lagedaid maastikke vältivatele liikidele ning võimaldavad vajaduse korral tegeleda märgalade taastamisega, mõjutamata sealjuures majandatavaid metsi. Kaguosas oleva metsaala liitmise põhjendus on esitatud Eesti Ornitoloogiaühingu koostatud töös „Metsise kaitse tegevuskava 2012–2016 koostamine. 2010. a külastatud metsisemängude koondatud andmete analüüs”, kus lk 27 on mainitud, et kuna Pähklisaare kaitsealal jääb osa Laukesoo mängualast kaitsealast põhjendamatult välja, siis on vajalik kaitsealale liita ka seni kaitseta elupaigad. Samuti on märgitud, et Laukesoo elupaik on kuivendusega rikutud ja veerežiim vajab taastamist (see on võimalik vaid kaitsealal). Kaitseala lõunaosas on kaitseala osaliselt vähendatud noorendike ja veevõtutiigi võrra ning suurendatud rabaala selle tervikuna kaitsmiseks. Kaitseala piiritlemiseks kasutati kraavide, metsasihtide ja teede servi, katastriüksuste piire ning kuues kohas mõttelisi sirgeid (kinnistutel 43203:001:0011 ja 43203:001:0075 (X 674 313,1 Y 6 479 700,2 ; X 674 350,5 Y 6 479 682,1), 43203:001:0245 (nelja lõiguna; X 675 120,9 Y 6 479 786,4; X 675 321,5 Y 6 479 820,3; X 675 422,7 Y 6 479 952,6; X 675 420,2 Y 6 480 130,3 ning X 675 563,8 Y 6 480 319,0 kuni X 675 466,2 Y 6 480 387,8), 79403:006:0518 ja 79403:006:0340 vahel (X 675 359,8, Y 6 482 688,5 kuni X 675 359,3 Y 6 482 441,7) ja 79403:006:0340 (kahe lõiguna; X 675 166,6 Y 6 482 396,9 kuni X 675 135,0 Y 6 482 277,2; X 674 626,1 Y 6 482 193,5 kuni X 674 717,3 Y 482 016,6)). Kaitseala piirile jäävad metsasihid ja teed jäeti kaitsealast välja, kuna nende sihtotstarbelisel kasutamisel puudub oluline mõju kaitseala väärtustele. Kraavid arvati seevastu tervikuna kaitseala koosseisu, et oleks võimalik vältida või vähendada kuivendamise negatiivset mõju sookooslustele. Erandiks on Pettu tee äärde jääv kraav ja Vilussaare kinnistu lõunaosas põlluäärsed kaks kraavi ca 300 m ulatuses, mis jäeti kaitseala koosseisust välja, kuna need ei mõjuta oluliselt kaitseala väärtusi ja on vajalikud väljaspool jäävatel maadel liigniiskuse vältimiseks.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala neljast sihtkaitsevõõndist (Laukasoo, Pähklisaare, Ristsaare ja Virksimetsa). Kaitsealal ei ole piiranguvõõndeid ega reservaatte.

Sihtkaitsevõõndite kaitseveežiim on vajalik kaitseala eesmärkide saavutamiseks ja loodusväärtuste säilimiseks, kuna kaitseväärtused eeldavad majandamise vältimist ning liigikaitsealal eesmärgil ajalist liikumiskiirangut, tagades metsakoosluste loodusliku arengu ning hoides soo- ja metsakooslusi majandustegevusest puutumatuks. Sõltuvalt võõndisse jäävatest väärtustest on Pähklisaare sihtkaitsevõõnd kavandatud jätta üksnes looduslikule arengule, st looduslikuks ning Ristsaare, Laukasoo ja Virksimetsa sihtkaitsevõõnd hooldatavateks sihtkaitsevõõnditeks, kus on lubatud kaitse-eesmärkidel tehtavad tööd (näiteks metsakultuuride looduslikkuse või märgalade loodusliku veerežiimi taastamine).

Pähklisaare sihtkaitsevõõndi piir kulgeb mööda kõlviku piiri, kuna tegu on looduses väga selgesti eristuva metsase soosaarega. Ristsaare sihtkaitsevõõndi piir kulgeb samuti peamiselt mööda kõlviku piiri, kuid põhjaosas mööda Rehtesaare kinnistu piiri ja Rehtesaare kinnistu kõrvale jäävat puuderida selliselt, et puuderida ja selle läheduses olev teerada jäävad kaitsealast välja. Ristsaare kirdeosas piiriks olev kraav jääb Laukasoo sihtkaitsevõõndisse. Ristsaare

sihtkaitsevööndisse jäävad ka potentsiaalselt kujunevad ja kujundatavad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid. Virksimetsa sihtkaitsevöönd on tzoneeritud eraldi, kuna seal on loodusväärtuste kaitseks tarvis rakendada ajalist viibimiskeeldu. Ida- ja lõunaosas kattub Virksimetsa sihtkaitsevöönd kaitseala välispiiriga ning põhjaosas Laukasoo sihtkaitsevööndiga. Virksimetsa ja Laukasoo sihtkaitsevööndi piiriks on metsasihi serv, mis on jäetud tervikuna Laukasoo sihtkaitsevööndisse, kuna seal ei ole liikumiskeelu kehtestamine looduskaitseks vajalik ega põhjendatud.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (ekspertid Janek Kivi Metsahoiu SA-st, Leevi Krumm ja Kristel Tatsi Keskkonnaametist, Eesti Ornitoloogiaühing), ning kaitseala tzoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud ekspertiisarvamust (Aiki Aavik Metsahoiu SA-st).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal esineva liigi ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusliku ning kaevandamisalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Samuti jahipidamine kui vaba eneseteostuse viisi ei saa võimaldada juhul kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Eeltoodust tulenevalt on jõutud järeldusele, et kaitse-eeskirja eesmärk loodusväärtuste säilimine kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud neljaks sihtkaitsevööndiks.

Ala tervikuna on mitmekesine soomaastik metsaste soosaarte ja laugas-älves kompleksidega. Kaitseala piirialadel on paiguti küll intensiivse kuivenduse mõjuga piirkondi, kuid kohati on kuivendusvõrk juba lakanud toimimast ja looduslikud taastumisprotsessid on alanud. Piirkonna metsi asustab väheneva arvukusega liik metsis.

Senise kaitseala piiride osaliseks muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 1999. a määrus nr 384 „Pähklisaare maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine”.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita kalapüüki ega veekogudel sõitmist, kuna alal puuduvad selleks sobivad veekogud. Samuti ei kasva kaitsealal pilliroogu ega adru ja seetõttu ei ole vajadust reguleerida kaitse-eeskirjas nende varumist.

2.5.2. Sihtkaitsevöönd

2.5.2.1. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on neli sihtkaitsevööndit: Laukasoo, Pähklisaare, Ristsaare ja Virksimetsa. Laukasoo sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi elupaigatüüpide huumustoitelised järved ja järvikud, raba, nokkheinakooslused ning siirdesoo- ja rabametsad taastamine ja säilitamine. Pähklisaare sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi elupaigatüübi vanad laialehised metsad arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina. Ristsaare sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi elupaigatüüpide vanad loodusemetsad, rohunditerikkad kuusikud ning soostuvad ja soo-lehtmetsad kujundamine, kujunemine ja säilitamine. Virksimetsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuse linnuliigi elupaiga soodsa seisundi taastamine ja säilitamine, samuti loodusdirektiivi elupaigatüüpide vanad loodusemetsad ning siirdesoo- ja rabametsad taastamine ja säilitamine.

2.5.2.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, välja arvatud Virksimetsa sihtkaitsevööndis 1. veebruarist kuni 30. juunini. Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud Virksimetsa sihtkaitsevööndis ajavahemikul 1. veebruarist kuni 31. augustini. Häirimist välditakse kõige kriitilisemal ajal üldise liikumispiiranguga, mis tuleneb looduskaitseadusest (§ 55 lõige 6) ning on põhjendatav metsise käitumusliku eripära ja liigi bioloogiaga (häiringust tingitud füsioloogilised muutused võivad isendi tervisele olulist negatiivset mõju avaldada ja isend hukkub). Seetõttu tuleb igati vältida lindude tahtlikku häirimist eriti mängu-, pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ehk liigi seisukohast kriitilisel ajal. Jahipidamise ja inimeste viibimise keeluajad lõppevad eri ajal, sest jahipidamisel kui häiringu allikal on tegevuskava koostanud ekspertide väitel suurem mõjuulatus (heliline häiring, sest kasutatakse tulirelvi, koeri jne) võrreldes inimeste juhusliku viibimisega kaitsealal. Virksimetsa sihtkaitsevööndiks määratud ala on kõige olulisem elupaiga osa, kus liik pesitseb ja toimub pesakondade kasvatamine. Ülejäänud kaitsealal on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi tingimusteta, kuna varasema pikaajalise praktika põhjal ei kahjusta need tegevused ala kaitseväärtusi.

Telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal on lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Seni ei ole alal telkimise vastu huvi tuntud (selleks

sobivaid kohti on vähe), kuid võimalike kaitsekorralduslike tegevuste tõttu võib telkimise ja lõkke tegemise teema päevakorrale kerkida näiteks elupaikade taastamistöodel. Selle tõttu on kaitsealal jäetud võimalus telkimis- ja lõkkekohtade lubamiseks kaalutusotsuse alusel, võttes nende asukohtade valikul arvesse kaitsealal asuvate koosluste ja kaitsealuse liigi soodsa seisundi säilimist. Kooskõlastamata lõkke- ja telkimiskohad on suureks tuleohu allikaks ning nendega kaasnevad sageli prahistamine, reostus ja pinnasekahjustused.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine tavaliselt vaid teedel, et vältida pinnase ja sellega seotud loodusväärtuste kahjustamist. Sõidukite alla kuuluvad ka jalgrattad, millega samuti ei ole lubatud sõita väljaspool teid ega ka radadel, kuna tegemist on märgalaga ning selle pinnas kahjustub ka jalgrattaga sõites. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on erandina lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul või järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Erandid tulenevad looduskaitseaduse § 30 lõikest 3 ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevuste iseloomust, näiteks märgalade loodusliku veerežiimi taastamisega seotud tegevused, mis eeldavad ka masinatega sõitmist väljaspool teid.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas, välja arvatud Virksimetsa sihtkaitsevööndis ajavahemikul 1. veebruarist kuni 30. juunini. Kuni 50 osalejaga rahvaüritus ettevalmistamata kohas on lubatud, sest kaitsealal ei ole külastuseks ettevalmistatud kohti, alad on raskesti läbitavad ja tegu ei ole üldiselt eriti suure külastatavusega alaga, mistõttu võimalikud üksikud üritused ei tekita sihtkaitsevööndi aladel suurt koormust. Niisugune leevendus on tehtud eeskätt teadus- või õppeotstarbel korraldatavate koolituste ja matkade läbiviimiseks. Sedalaadi üritusi on harva, seega ei kahjusta leevendus kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist, kuna kaitse-eesmärgiks oleva liigi pesitsemisajal Virksimetsa sihtkaitsevööndi osas on liikumiskiirang, et tagada metsisele vajalik pesitsusrahu. Üle 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, mis annab võimaluse seada lisatingimusi, et vajaduse korral koormust hajutada või suunata.

Kaitsealal on lubatud tegevused koosluste kujundamiseks vastavalt kaitse-eesmärgile. Virksimetsa sihtkaitsevööndis on lubatud koosluse kujundamine ja kaitsealuse liigi elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus (liigi jaoks sobiva metsastruktuuri taastamine) 1. septembrist kuni 31. jaanuarini. Koosluste kujundamine looduslikumaks on vajalik Ristsaare sihtkaitsevööndis, kus potentsiaalsetes rohunditerikastes kuusikutes tuleb looduslikkuse taastamiseks teha häilraiet. Lisaks on metsise elupaigas (Virksimetsa sihtkaitsevööndis) vajalik võsaraie metsasihtidelt ja võimalik, et ka metsakuivendusega rikunud loodusliku veerežiimi taastamine, kuna kuivendusjärgne mõju ilmneb kogu mänguplatsi metsade struktuuris, kuigi metsisekuded veel kasutavad seda mänguplatsi. Metsise elupaikade kaitseks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud veerežiimi taastamine. Kuna kaitsealal on maaparandussüsteemid, siis on lubatud valitseja nõusolekul nende hoiutööd Virksimetsa, Ristsaare ja Laukasoo sihtkaitsevööndis, et tagada maaparandussüsteemide toimimine väljaspool kaitseala. Samas hindab kaitseala valitseja kooskõlastuse andmisel, millised on maaparandussüsteemi hoiutööde võimalike kaitse-eesmärkidele kahjulike mõjude leevendamise võimalused. Virksimetsa sihtkaitsevööndis on tegevusele seatud ajaline piirang, et vältida metsise häirimist tundlikul mänguperioodil.

Kaitsealal on üldjuhul uute ehitiste püstitamine keelatud, kuid kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva

kinnistu või kaitseala tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kuna õuealasad kaitsealale ei jää, kuid on mõned erakinnistud, siis on jäetud võimalus luua või parandada nende teenindamistingimusi eeldusel, et kaitse-eesmärgi ei kahjustata. Lisaks on tarvis kaitsealale paigaldada kaitseala piiritähised.

2.5.2.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitsealal on kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, samuti inimeste viibimine Virksimetsa sihtkaitsevööndis 1. veebruarist kuni 30. juunini, liikumispiirangu põhjendused on esitatud alapunktides 2.4 ja 2.5.3.2. Piirangute eesmärk on säilitada kaitseala soo- ja metsakooslused, sh loodusdirektiivi elupaigatüübid, võimalikult looduslikus ja soodsas seisundis, mis tähendab nende loodusliku levila püsivust muutumatu suurusega või laienemist.

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi või seisundit.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, seada projekteerimistingimusi või väljastada ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatiset, ning jahiulukeid lisaõõta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasust ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Kuna kogu kaitseala on määratud sihtkaitsevööndiks, saab siin kaaluda ainult kaitse-eesmärgi täitmiseks vajalike arendustegevuste lubamist.

3. Menetluse kirjeldus

Pähklisaare looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 23.02.–15.03.2015 Keskonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni Tartu kontoris ning Luunja, Tartu ja Vara Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 27.02.2015 üleriigilise levikuga ajalehes Eesti Päevaleht ja 27.02.2015 kohalikus ajalehes Tartu Postimees. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade (nr 25491308) 20.02.2015. Vastavasisuline info oli kättesaadav ka Luunja, Tartu ja Vara valla kodulehel.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta viiele eramaaomanikule, Luunja, Tartu ja Vara Vallavalitsusele ning Riigimetsa Majandamise Keskusele (Tartumaa metskond) kui kaitsealal paiknevate riigile kuuluvate kinnisasjade haldajale. Põhjendatud ettepanekud või vastuväited kaitse-eeskirja eelnõu kohta paluti esitada kirjalikult Keskonnaametile hiljemalt 15.03.2015. Kirjas oli märges, et kui ülalpool esitatud tähtjaks ei ole kirjalikke ettepanekuid tehtud, siis loetakse kaitse-eeskirja eelnõu ja piirid adressaadi poolt heaks kiidetuks. Nimetatud kuupäevaks ei esitatud ühtegi kirjalikku ettepanekut.

Kaitseala moodustamise avaliku arutelu toimumisajaks planeeriti 16.03.2015 kell 16.00 Keskonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni Tartu kontoris, kus oli kavas tutvustada kaitseala moodustamisel laekunud küsimusi ja ettepanekuid ning kaitseala piire ja kaitsekorda. 16.03.2015 väljakuulutatud koosolek jäi ära, sest ühtegi huvilist ei tulnud kohale.

Seoses Luunja vallas olevate kahe maaüksuse läänepiiri asukoha nihkega erineva projektsiooniga aluskaartidel saadeti kaks lisakirja: 18.03.2015 Maa-ametile ja 17.03.2015 ühele eramaaomanikule. Põhjendatud ettepanekud või vastuväited kaitse-eeskirja eelnõu kohta paluti esitada kirjalikult Keskonnaametile hiljemalt 31.03.2015. Kirjas oli märges, et kui ülalpool esitatud tähtjaks ei ole kirjalikke ettepanekuid tehtud, siis loetakse kaitse-eeskirja eelnõu ja piirid adressaadi poolt heaks kiidetuks. Nimetatud kuupäevaks ei esitatud ühtegi kirjalikku ettepanekut. 30.03.2015 laekus Keskonnaametile digiallkirjastatud e-kiri Soomes elavalt maaomanikult, kes oli nõus kaitseala laiendamisega oma maaüksusel ning soovis sellega seoses lisainfot maamaksusoodustuse, maa hinna kohta võimaliku müümise korral ja toetuse liikide kohta. Kirjale vastati 31.03.2015.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt loetakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 330

hõlmab kaitseala Pähklisaare loodusala, mis hõlmab senist Pähklisaare maastikukaitseala. Seetõttu tuleb tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Pähklisaare loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. a rakendusotsusega (EL) 2015/73, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kaheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2014) 9092 all), ELT L 18, 23.01.2015, lk 485–695).

Ala kaitse-eesmärgiks on ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi metsise kaitse, kuid ala ei ole arvatud Natura 2000 võrgustiku linnualaks.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Pähklisaare loodusala piire vastavalt kaitseala piirile ja täiendada Natura 2000 standardandmebaasi elupaigatüübiga 9020*.

Loodusala osakaal suureneb olulisel määral kaitseala põhjaosas järgmistel riigi- ja eramaa kinnistutel: Turbasoo, Vara metskond 89 ja Alatskivi metskond 15 ning Vilussaare ja Kõivussaare maaüksusel; idaosas Alatskivi metskond 9 maaüksusel. Kotka, Kotkanurga ja Suur-Verreva maaüksusel korrigeeritakse kaitseala piiri nii, et kaitsealasse hõlmataks lisaks maaüksuse piirikraav, mistõttu loodusala pindala suurenemine ei ole märkimisväärne.

Loodusala osakaal väheneb Rehtesaare ja Alatskivi 9 katastriüksustel.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada soo- ja metsakoosluste ning seal esineva liigi kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise või kujunemise ja kujundamise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Pähklisaare kaitseala on suures osas juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse

kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist ei laekunud. Looduskatseseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üheks eesmärgiks saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohalike omavalitsuste maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Kuna olemasolev kaitseala on tervikuna sihtkaitsevööndis, millele juba kehtib 100%-line maamaksusoodustus, siis tuleb maamaksutulude vähenemisena arvestada kaitseala laiendusalaadelt saamata jäävat maamaksutulu. Kuna kaitsealal laieneb sihtkaitsevööndite ulatus kokku 123 ha võrra (sh Luunja vallas 60 ha, 100% riigiomand; Tartu vallas 42 ha, 12 ha riigiomand ja 30 ha eraomand; Vara vallas 21 ha, 100% riigiomand), väheneb Luunja valla maamaksutulu seoses määruse jõustumisega Luunja valla maanõuniku andmetel 90 eurot aastas, Tartu valla maamaksutulu Tartu valla maakorraldaja andmetel 61 eurot aastas ja Vara valla maamaksutulu Vara valla maakorraldaja andmetel 52 eurot aastas. Määruse jõustumine ei too kaasa organisatsioonilisi muudatusi.

Vastavalt looduskatseseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Pähklisaare looduskaitsealale jäävate maade peamine sihtotstarve on maatulundusmaa, 730 ha maadest kuuluvad riigile ja 36 ha on eramaad. Maa-ameti tehingute andmebaasi andmetel toimus ajavahemikus 01.01.2014–01.04.2015 Luunja valla Sirgumetsa külas kolm ostu-müügittehingut kogupindalaga 21,81 ha, mille koguväärtust puudutavaid andmeid tehingute vähesuse tõttu ei kuvata, Tartu valla Vilussaare külas viis ostu-müügittehingut kogupindalaga 34,68 ha, keskmise väärtusega 3412 eurot hektar, ja Vara valla Põrgu külas seitse ostu-müügittehingut kogupindalaga 62,28 ha, keskmise väärtusega 2820 eurot hektar.

Kaitsealal, mis on ühtlasi Natura 2000 loodusala, saab taotleda metsatoetust 110 eurot sihtkaitsevööndi metsamaa hektari kohta. Olemasolevasse sihtkaitsevööndisse jääb toetusõiguslikku erametsamaad ligikaudu 4,4 ha, mis pärast uute piiride kinnitamist väheneb 3 hektarini. Seega, riigi kulud seoses Natura metsa toetusega vähenevad, kuna praegu metsatoetuslikuks alaks loetud Rehtesaare kinnistu (30 ha) ei kuulu edaspidi enam terves ulatuses kaitseala koosseisu.

Pähklisaare looduskaitseala moodustamisega arvatakse täiendavalt kaitseala koosseisus sihtkaitsevööndisse riigimetsa 93 hektarit. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Tartumaal puidukasutuse tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb iga-aastane saamata jäänud puidutulu Pähklisaare looduskaitseala moodustamisega 14508 euro võrra aastas.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnenädal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister